

بررسی عوامل مؤثر بر مبادلات نفت و گاز روسیه-اتحادیه اروپا

مجتبی خزاعی^۱، مدیریت اکتشاف شرکت ملی نفت ایران ■ عماد طهمورت^۲، شرکت نفت مناطق مرکزی ایران

چکیده

امنیت انرژی یکی از مهم‌ترین و چالش‌برانگیزترین مسائل موجود در روابط اتحادیه اروپا و فدراسیون روسیه است. از دهه‌های گذشته، انرژی یک عامل کلیدی در تقویت روابط رسمی و غیررسمی اتحادیه اروپا-روسیه بوده؛ به گونه‌ای که اتحاد جماهیر شوروی از اواخر دهه ۷۰ میلادی، بر اساس قراردادهای طولانی‌مدت صادرات نفت و گاز به کشورهای غرب اروپا را در دستور کار خود قرار داده بود [۱]. با این وجود، مسأله‌ی تداوم و اطمینان از عرضه نفت و گاز به یکی از مشکلات و موانع همکاری پایدار دو طرف تبدیل شده و به‌عنوان عاملی تنش‌زا باعث ایجاد موانعی در توسعه روابط متقابل دو طرف شده است. در سال ۲۰۱۱ اتحادیه اروپا و دولت روسیه تفاهم‌نامه‌ی بلندمدتی را با هدف ارتقاء روابط متقابل در زمینه انرژی به امضاء رساندند. با توجه به چشم‌انداز این تفاهم‌نامه در خصوص در نظر گرفتن فرصت‌ها و مشکلات عرضه و تقاضای انرژی و ظرفیت‌های همکاری فی‌ما بین، اتحادیه اروپا و روسیه ظرفیت‌های مربوط به همکاری‌های بلندمدت در زمینه انرژی را به‌عنوان یکی از اولویت‌های سیاست خود مدنظر قرار دادند. آنچه مسلم است از آنجا که بازار انرژی به سمت جهانی شدن و استقلال و پیچیدگی بیشتر پیش می‌رود و پیش‌بینی آن بسیار دشوار شده، هدف اصلی اتحادیه اروپا و روسیه دستیابی به سطح قابل قبولی از میزان ریسک در خصوص پیشرفت و توسعه سودآور تبادل انرژی در آینده است.

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال نویسنده: ۹۶/۰۹/۲۲

تاریخ ارسال به داور: ۹۶/۰۹/۲۲

تاریخ پذیرش داور: ۹۶/۱۱/۱۴

واژگان کلیدی:

مبادلات انرژی روسیه-اتحادیه اروپا، بازار انرژی هدف، تأمین انرژی پایدار، چالش‌های موجود در مسیر تبادلات انرژی

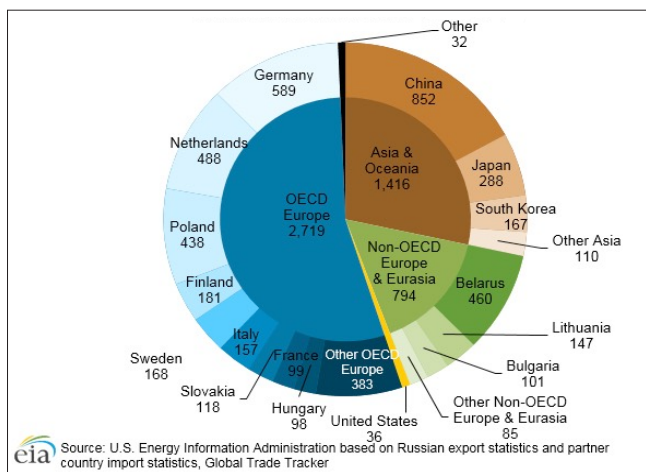
مقدمه

و گاز روسیه، درآمدهای سرشاری را برای اقتصاد این کشور به همراه داشته باشد. کشورهای اصلی واردکننده نفت و میعانات گازی از روسیه در شکل ۱- نشان داده شده‌اند. همان‌گونه که مشخص است بازار کشورهای اتحادیه اروپا بیش از ۶۰ درصد نفت خام و میعانات گازی روسیه را به خود اختصاص داده است.

با توجه به نیاز کشورهای عضو اتحادیه اروپا به گاز، نفت و فرآورده‌های نفتی، یک تفاهم‌نامه‌ی همکاری در تأمین منابع انرژی بین روسیه و اتحادیه اروپا منعقد شده که البته گاهی تحت تأثیر مسائل

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و شکل‌گیری کشورهای مستقل، چشم‌انداز نفت و گاز این منطقه دچار تحولات بزرگی شد. به‌طوری که دارندگان منابع هیدروکربنی این منطقه به بازیگران مؤثری در بازار انرژی جهانی تبدیل شدند و تمرکز این کشورها بر تنوع‌بخشی مسیرهای ارتباط با بازارهای صادراتی با هدف مدیریت بهتر منابع خود و هم‌راستایی این موضوع با خواسته‌های کشورهای غربی از جمله اتحادیه اروپا زمینه را جهت حضور آنها در منطقه فراهم آورد [۲]. روسیه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین دارندگان ذخایر متعارف و غیرمتعارف هیدروکربنی نقش تعیین‌کننده‌ای در معادلات بین‌المللی انرژی دارد. ذخایر عظیم نفت، گاز و شیل‌های گازی روسیه باعث شده این کشور از قدرت چانه‌زنی زیادی در معادلات مربوط به نفت و گاز برخوردار باشد. طبق گزارش مؤسسه‌ی بریتیش پترولیوم حجم ذخایر گاز روسیه با افت شدید نسبت به سال ۲۰۱۱ به میزان ۳۲/۹ تریلیون مترمکعب کاهش یافته و پس از ایران با در اختیار داشتن ۳۳/۷-۳۳/۶ تریلیون مترمکعب گاز، در جایگاه دوم کشورهای دارنده‌ی منابع گاز طبیعی قرار دارد.

از طرفی، اتحادیه اروپا به دلیل محدودیت‌های منابع انرژی و همچنین مشکلات دست‌یابی مطمئن و ارزان‌قیمت به آن، از مهم‌ترین بازارهای هدف روسیه به‌شمار می‌رود. در نتیجه کسب درآمد مطمئن از طریق عرضه‌ی مداوم منابع انرژی مهم‌ترین هدف بخش انرژی روسیه است و بازار اروپا می‌تواند به‌عنوان یک بازار گسترده و با ثبات برای نفت

۱ | صادرات نفت و میعانات گازی روسیه در سال ۲۰۱۵ به کشورهای هدف (هزار بشکه) [۳]

* نویسنده‌ی عهده‌دار مکاتبات (khazaei@gmail.com)

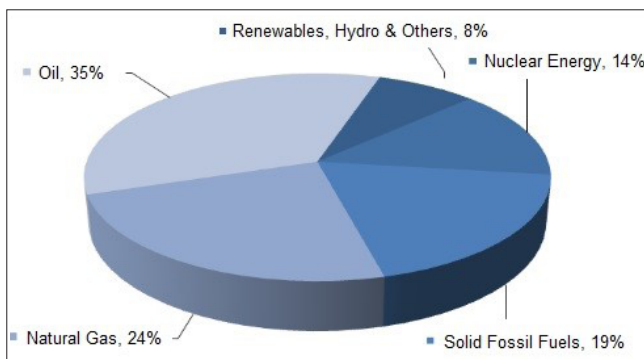
درصدی). به علت کاهش تولیدات داخلی، اتحادیه‌ی اروپا باید انتظار افزایش وابستگی به واردات نفت از ۸۲ درصد در سال ۲۰۰۵ به ۹۴ درصد در سال ۲۰۳۰ را داشته باشد [۷].

روسیه و اتحادیه‌ی اروپا در تأمین نفت تا حد زیادی به یکدیگر متکی هستند و نفت در سال‌های آتی همچنان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پایه‌های روابط مربوط به انرژی بین آنها مطرح خواهد بود. روسیه تأمین‌کننده‌ی اصلی نفت خام اتحادیه‌ی اروپا است و نفت این کشور بیش از ۳۰ درصد واردات این اتحادیه در سال ۲۰۱۴ را به خود اختصاص داده است [۸]. به‌علاوه، اتحادیه‌ی اروپا مقادیر قابل توجهی از فرآورده‌ی پالایشگاهی روسیه به‌خصوص نفت دیزل^۵ را وارد می‌کند. در شکل ۲- میزان مصرف حامل‌های انرژی در اتحادیه‌ی اروپا نشان داده شده است.

در این معاملات ارزش معاملات نفتی بیشتر از سایر کالاها بوده؛ به‌گونه‌ای که نفت و محصولات نفتی بالغ بر ۷۲ درصد صادرات روسیه به اتحادیه‌ی اروپا را تشکیل می‌دهند. نباید فراموش کرد که همکاری روسیه و اتحادیه‌ی اروپا در بخش نفت به‌میزان قابل توجهی تحت تأثیر همکاری‌های صنعتی بوده است. شرکت‌های اتحادیه‌ی اروپا در بخش بالادستی روسیه فعال بوده و روس‌ها بخش مهمی از بازار پائین‌دستی اتحادیه‌ی اروپا را در دست دارند که مشهورترین آنها شرکت‌های Rosneft در بخش پالایش و Lukoil در پالایش و بازاریابی هستند.

بر اساس آمار سال ۲۰۱۴ روسیه یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان نفت دنیا با حجم صادرات (نفت خام و محصولات پالایشگاهی) بالغ بر ۹ میلیون بشکه در روز است. با این وجود میدان اصلی نفتی موجود در غرب سبیری^۶ و منطقه‌ی اورال-ولگا^۷ تخلیه شده و هزینه‌های هنگفتی برای جایگزینی این میدان مورد نیاز است. اگرچه ذخایر مناطق قطبی و دیگر بخش‌ها با در نظر گرفتن نفت‌های نامتعارف قابل توجه هستند اما نباید از سختی و هزینه‌بر بودن اکتشافات آنها غافل شد.

دولت روسیه در برنامه‌ی استراتژی انرژی خود بر ادامه‌ی سیاست توزیع غیرمتمرکز^۸ صادرات نفت تأکید کرده است. بر این اساس سهم صادرات روسیه به کشورهای آسیایی تا سال ۲۰۳۰ از ۶ به ۲۵-۲۲ درصد افزایش خواهد یافت. با این وجود اتحادیه‌ی اروپا تا سال ۲۰۳۰ به‌عنوان

۲ | میزان مصرف حامل‌های انرژی مختلف در اعضای اتحادیه‌ی اروپا

سیاسی و البته منافع روسیه قرار می‌گیرد. آنچه مشخص است، ادامه‌ی همکاری‌ها در این زمینه برای دو طرف لازم به نظر می‌رسد؛ به‌گونه‌ای که هرگونه خلل در اجرای آن می‌تواند خسارت‌های قابل توجهی به دنبال داشته باشد. برای نمونه، کاهش قیمت جهانی نفت و تحریم‌های اعمال شده از سوی آمریکا بر روسیه پس از مناقشات اوکراین باعث شد سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های قطبی روسیه، پروژه‌های مربوط به منابع شیلی و طرح‌های مرتبط با آبهای عمیق با کمبود سرمایه‌گذاری مواجه شده و به‌کندی پیش بروند. با تحریم چهار شرکت روسی Gazprom Neft، Novatek، Rosneft و Transneft عملاً دسترسی این شرکت‌ها به بازارهای سرمایه‌ی ایالات متحده محدود شد. این عامل باعث گردید روسیه با استفاده از سیاست‌های جذب سرمایه‌ی خارجی (مانند وعده‌ی کاهش یا معافیت مالیاتی برای توسعه‌ی منابع دشوار) در پی چاره‌اندیشی باشد و حتی در مقطعی شرکت‌هایی مانند Shell، Statoil، BP و ExxonMobil برای ورود به این طرح‌ها اعلام آمادگی کردند اما وجود تحریم‌ها باعث شد آنها نیز از همکاری در این زمینه انصراف دهند.

این نوشتار در دو بخش نقشه‌ی راه توسعه‌ی روابط روسیه و اتحادیه‌ی اروپا را در دو حوزه‌ی نفت و گاز طبیعی معرفی می‌کند.

۱- نقشه‌ی راه حوزه‌ی نفت

اتحادیه‌ی اروپا بزرگ‌ترین واردکننده‌ی انرژی در جهان است و ۵۳ درصد از انرژی مصرفی خود را وارد می‌کند. تولید سوخت‌های فسیلی آن در داخل همچنان رو به کاهش است و پیش‌بینی‌ها حاکی است که واردات گاز این اتحادیه در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۳۰ افزایش یابد اما واردات نفتی همچنان ثابت باقی بماند [۴]. در حال حاضر اروپا سالیانه ۴۰۰ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی در سال وارد می‌کند که روسیه ۴۰ درصد از کل واردات آن را تأمین می‌کند [۵]. اما کشورهای غیرعضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) به‌خصوص کشورهای آسیایی با افزایش تقاضا مواجه خواهند بود. در حالی که مصرف نفت کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه کاهش خواهد یافت. همچنین تولید جهانی نفت رشد بسیار ناچیزی خواهد داشت اما بخش قابل توجهی از تولیدات جهانی مربوط به میعانات گازی، ذخایر نامتعارف و نفت سبک مخازن کم‌تراوا^۹ خواهد بود [۶].

نفت هنوز هم جایگاه خود را به‌عنوان اولین منبع انتخابی انرژی حفظ کرده است. طبق روند جهانی کاهش سهم نفت در تأمین توازن انرژی جهان بر اساس سناریوی فعلی سیاست‌های آژانس بین‌المللی انرژی^{۱۰}، سهم نفت در برنامه‌ی اصلی انرژی اتحادیه‌ی اروپا در دهه‌های آتی باید از ۳۵ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۲۹ درصد در سال ۲۰۳۵ کاهش یابد. این سیاست می‌تواند منجر به کاهشی قابل ملاحظه در مصرف نفت اتحادیه‌ی اروپا از ۶۰۶ به ۵۳۷ میلیون تن در سال شود (معادل کاهش ۱۱

به سوخت‌های جایگزین و تجدیدپذیر و همچنین عدم قطعیت مربوط به قیمت و عرضه‌ی آن در آینده خواهد بود.

۲- نقشه‌ی راه حوزه‌ی گاز

در روابط انرژی بین روسیه و اتحادیه‌ی اروپا گاز طبیعی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است؛ به طوری که بخش اعظم صادرات گاز روسیه به کشورهای عضو این اتحادیه انجام می‌شود. اگرچه میزان صادرات گاز روسیه به اتحادیه‌ی اروپا از نظر قیمت با صادرات نفت و مشتقات نفتی قابل مقایسه نیست اما اهمیت آن برای بسیاری از اعضای اتحادیه‌ی اروپا به دلیل وابستگی زیاد به گاز دریافتی بسیار زیاد است. کشورهای اتحادیه‌ی اروپا با اختلاف زیاد بزرگ‌ترین بازار هدف صادرات گاز روسیه محسوب می‌شوند و این کشور مقدار زیادی از درآمدهای مبادلات خارجی خود را از طریق این اتحادیه به دست می‌آورد (شکل ۳). این وابستگی عاملی کلیدی در روابط روسیه و اتحادیه‌ی اروپا در زمینه‌ی انرژی در سال‌های پیش رو خواهد بود.

با توجه به چشم‌انداز استراتژیک صنعت گاز روسیه، موارد زیر به عنوان اهداف اصلی این صنعت مطرحند:

- افزایش تولید گاز از طریق بهره‌برداری از ذخایر جدید که کاهش نرخ تولید میدین فعلی را به خوبی جبران کند
- نوسازی و توسعه‌ی بیشتر زیرساخت‌های فعلی بخش انتقال گاز جهت کسب اطمینان از عرضه‌ی مناسب در بازارهای داخلی و صادرات
- افزایش مطالعات اکتشافی زمین‌شناسی در بخش‌های اصلی تولید گاز و در پوسته‌ی اقیانوسی روسیه

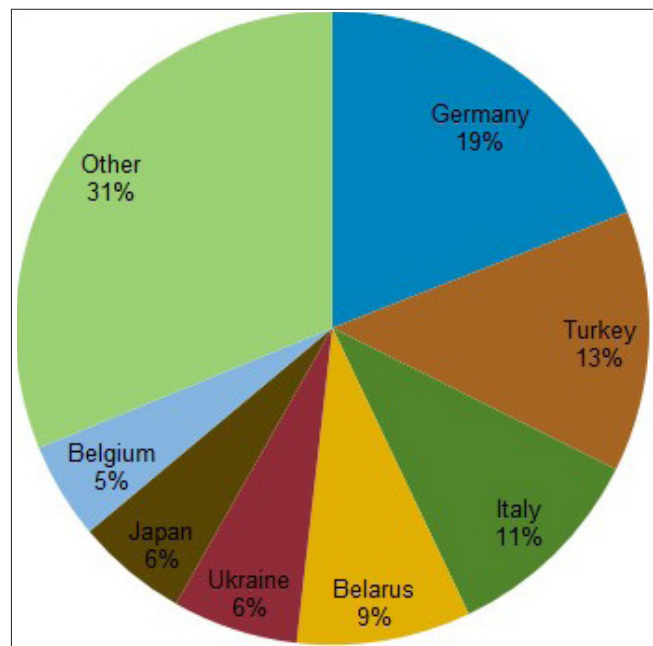
- توسعه‌ی تولید و صادرات گاز طبیعی مایع شده^۱
- توسعه‌ی صنایع شیمیایی بر اساس گاز با هدف استفاده‌ی منطقی از برش‌های ارزشمند هیدروکربنی و گازهای همراه نفت
- آزادسازی بازار گاز، به وجود آوردن محیطی رقابتی و بهبود بیشتر دستیابی غیرانحصاری به خطوط لوله و زیرساخت‌های گاز برای تمامی نهادهای تجاری

در داخل روسیه مباحثی در خصوص توسعه و نیازهای آتی بازار داخلی گاز وجود دارد. مباحث جاری با موضوع ساختار و قوانین بازار این کشور (که در آن تولیدکنندگان مستقل شامل سهام داران و سرمایه‌گذاران خارجی در حال افزایش سهم خود در عرضه گاز هستند) به یکی از مسائل مهم روز تبدیل شده است. توسعه‌ی بازار روسیه بر اساس مستندات استراتژی انرژی این کشور بخوبی پاسخگوی سیاست‌های یکپارچه‌سازی بازار اتحادیه‌ی اروپا خواهد بود و امکان انتخاب‌های بیشتری را هم برای شرکت‌های روسی و هم برای شرکت‌های اروپایی برای پیشرفت تجاری، تحکیم پیوندهای تجاری و سودرسانی به مصرف‌کنندگان در پی خواهد داشت. البته دستیابی به این هدف نیازمند سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی است تا شبکه‌ی انتقال

بازار اصلی صادرات روسیه باقی خواهد ماند. همچنین در صورت ادامه‌ی مناقشات سیاسی در شمال آفریقا و شرق نزدیک، نقش روسیه به عنوان تأمین‌کننده‌ی نفت باثبات پررنگ‌تر خواهد شد. بنابراین این احتمال وجود دارد که با عملی شدن این سیاست طی دهه‌های اخیر، در صورت عدم چاره‌اندیشی طرف اروپایی برای جایگزینی منبعی جدید در تأمین نفت مورد نیاز، عرضه نفت و محصولات نفتی به کشورهای عضو اتحادیه اروپا با کاستی‌هایی مواجه گردد.

در سناریوی سیاست فعلی اتحادیه‌ی اروپا برای سال ۲۰۵۰ واردات نفت بین سال‌های ۲۰۴۰-۲۰۳۰ با کاهش سالانه‌ی ۰/۲ درصد روبرو خواهد بود. آژانس بین‌المللی انرژی در سناریو نقشه‌ی آبی خود کاهش ۲۷ درصدی در مقیاس جهانی در مصرف نفت را نسبت به سال ۲۰۰۷ پیش‌بینی کرده است. انتظار می‌رود در اتحادیه‌ی اروپا این کاهش قابل ملاحظه‌تر و تا حدود ۵۱ درصد باشد. این سناریو باید از طریق کاهش نصف میزان سوخت مصرفی فعلی بخش حمل و نقل از طریق جایگزینی آن با دیگر سوخت‌ها مانند الکتريسيته در اتومبیل‌های برقی، سوخت‌های زیستی، سوخت‌های مصنوعی، متان و گازهای هیدروکربنی مایع شده^۲ ممکن گردد.

نگاهی به سناریوهای کربن‌زدایی اتحادیه‌ی اروپا نشان می‌دهد که واردات نفت بعد از سال ۲۰۳۰ به میزان قابل توجهی کاهش می‌یابد. اما نفت کماکان تا سال ۲۰۵۰ در سبد انرژی مصرفی اتحادیه‌ی اروپا باقی خواهد ماند و بخش‌های مسافرت‌های راه دور، حمل و نقل و باربری اصلی‌ترین بخش‌های مصرف‌کننده آن خواهند بود. چالش پیش‌روی بخش نفت، سازگاری خود با تغییرات تقاضای نفت ناشی از اقبال

شکل ۳ | سهم کشورهای مختلف از صادرات گاز روسیه

بزرگ‌ترین تولیدکننده‌ی گاز در جهان خواهد بود و بیشترین سهم را در رشد عرضه در طول دوره‌ی مورد نظر خواهد داشت. با توجه به اثرات زیست‌محیطی بسیار کم گاز، آزادسازی گازهای گلخانه‌ای بسیار کم و کاربردهای انعطاف‌پذیر آن در تولید الکتریسیته و گرما، عامل‌های اصلی در هر دو جنبه‌ی عرضه و تقاضا به افزایش میزان سهم گاز در سبد انرژی جهانی اشاره دارد. در بلندمدت موفقیت این دیدگاه بستگی بسیار زیادی به مقبولیت جهانی روش‌های کاهش گازهای گلخانه‌ای و توسعه‌ی فن آوری مرتبط با گسترش فن آوری ذخیره‌سازی دی‌اکسید کربن خواهد داشت.

در حال حاضر، کاهش جهانی قیمت ذغال‌سنگ به دلیل جایگزینی آن توسط گاز شیل در تولید برق در ایالات متحده، قیمت بالای گاز و بحران اقتصادی در چندین عضو اتحادیه‌ی اروپا باعث افزایش سهم ذغال‌سنگ در سبد انرژی فعلی اتحادیه‌ی اروپا شده است. به همین دلیل پس از چندین سال افزایش قابل توجه مصرف گاز اتحادیه‌ی اروپا در چند سال اخیر ثابت مانده است. با توجه به سهم بالای گاز در تأمین گرمای منازل، افزایش بازدهی انرژی در ساختمان‌ها می‌تواند تأثیر زیادی بر مصرف گاز داشته باشد. با این وجود، افزایش استفاده از گاز در دیگر بخش‌ها مانند حمل و نقل یا منبع پشتیبان برای انرژی‌های تجدیدپذیر می‌تواند شرایطی را برای رشد بیشتر مصرف گاز به وجود بیاورد.

طبق برنامه‌ریزی‌های انجام شده توسط طرف روس [۱۲] تا سال ۲۰۳۰ قیمت واردات گاز تأثیر زیادی بر واردات و تقاضای اتحادیه‌ی اروپا خواهد داشت. بازارهای گاز منطقه‌ای به خصوص در آمریکای شمالی و آسیا تأثیر فزاینده‌ای بر روابط گازی روسیه و این اتحادیه خواهند داشت و می‌توانند بر سطح قیمت‌ها در این اتحادیه اثر بگذارند. طی این مدت طولانی بازارهای آسیایی نقش مهمی برای تأمین کنندگان روسی بازی خواهند کرد. تا سال ۲۰۳۰ بازارهای آسیایی می‌توانند در میزان واردات از روسیه با بازار اروپا رقابت کنند. با این حال انتظار می‌رود اتحادیه‌ی اروپا با اختلاف زیادی به عنوان بازار اصلی صادرات گاز روسیه باقی بماند. با علم به این موضوع، در فاصله‌ی زمانی تا سال ۲۰۵۰ می‌توان گفت کشورهای جهان تغییرات زیادی را در سیستم‌ها و فن آوری‌های انرژی تجربه خواهند کرد و احتمالاً چالش‌های جدیدی نیز برای هر دو طرف روسی و اروپایی به وجود خواهد آمد. بنابراین در طرف باید کاهش عدم قطعیت در آنچه سطح قابل تحمل برای طرفین فرض می‌شود را به عنوان هدف تعیین کنند. لازمه‌ی این امر پذیرفتن این حقیقت است که ادامه و گسترش همکاری در زمینه‌ی گاز نیازمند سرمایه‌گذاری اساسی بوده و سرمایه‌گذاری‌های پراکنده برای طرفین زیان‌بار خواهد بود. جهت کاهش عدم قطعیت‌ها در روابط گاز بین روسیه و اتحادیه‌ی اروپا، نهاد اروپایی باید به طور منظم روسیه را از اهداف بلندمدت تقاضای گاز

گاز روسیه و بهره‌برداری مؤثر از منابع عظیم بخش قطبی این کشور را در مناطق خشکی و دریا (با وجود شرایط دشوار محیطی) ارتقاء دهند. همان‌گونه که توسط سران دولتی و سردمداران کشورهای اروپایی مشخص شده، اهداف سیاست‌های انرژی اتحادیه‌ی اروپا کسب اطمینان از توزیع ایمن و پایدار انرژی با قیمت مناسب است. همچنین هدف این اتحادیه کربن‌زدایی هرچه بیشتر از اقتصاد کشورهای عضو به خصوص پس از سال ۲۰۳۰ است. در بین سوخت‌های فسیلی، گاز طبیعی به دلیل آلوده‌کنندگی کمتر، هزینه‌ی کم انتقال و توزیع و همچنین به دلیل استفاده‌ی گسترده در بخش‌های صنعتی فعلی و در کل، انعطاف‌پذیری در توازن بین سوخت‌های فسیلی و تجدیدپذیر به عنوان اولین گزینه‌ی بدون جایگزین باقی مانده است [۹].

تکمیل یک بازار داخلی یکپارچه و آزاد در اتحادیه‌ی اروپا برای گاز، یک زمینه‌ی پایدار درازمدت برای ادامه‌ی همکاری مشترک موفقیت‌آمیز روسیه-اتحادیه‌ی اروپا در زمینه‌ی انرژی است. با این وجود از دید طرف روسی، تغییرات بازار گاز اروپا به عنوان فرآیندی پیچیده که ممکن است عدم اطمینان و نگرانی‌هایی را برای سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی زیرساخت‌ها به وجود آورد، احساس می‌شود.

۲-۱- سناریوها، ریسک‌ها و عدم قطعیت‌ها در همکاری‌های روسیه- اتحادیه‌ی اروپا با محوریت گاز

در حالی که طرف روسی وابستگی بیشتری به صادرات منابع خود به خصوص اروپا پیدا می‌کند وابستگی کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا به واردات گاز روسیه روند نزولی را طی می‌کند؛ هر چند کماکان بعد از نروژ در صدر تأمین کنندگان گاز اتحادیه قرار دارد [۱۰]. نکته‌ی قابل ملاحظه‌ی دیگر اینست که وابستگی کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا به گاز روسیه به یک اندازه نیست. در سال‌های گذشته بخش انرژی به‌تعمیه ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی روسیه را تشکیل داده و به طور مشخص در سال ۲۰۱۰ درآمدهای نفت و گاز ۲۰ درصد تولید ناخالص این کشور را به خود اختصاص داده بود [۱۱]. نکته‌ی حائز اهمیت در این زمینه آنست که وابستگی روسیه به بازارهای اروپایی بیش از وابستگی اتحادیه‌ی اروپا به گاز این کشور است. در صورت ایجاد وقفه یا توقف تأمین نفت و گاز طبیعی، آسیب‌پذیری اتحادیه‌ی اروپا کم است؛ زیرا این اتحادیه (به خصوص اعضای قدیمی تر آن) امکان جایگزینی انرژی وارداتی از روسیه را با دیگر منابع متنوع انرژی مانند انرژی اتمی، تجدیدپذیر و سوخت‌های فسیلی (از طریق واردات روزافزون گاز از نروژ، شمال آفریقا یا واردات روبه‌افزایش نفت از لیبی و عربستان سعودی) دارد. این در حالی است که روسیه امکان تنوع‌بخشی به صادرات منابع طبیعی خود و همچنین امکان یافتن جایگزینی مناسب برای مشتریان اروپایی خود را در کوتاه‌مدت ندارد.

بر اساس پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی، در سال ۲۰۳۵ روسیه

اروپا گاز بیشتری را از آنچه اکنون انتظار دارد نیاز داشته باشد و اقدامات تجاری، قانونی یا سیاسی را جهت ایجاد راهکارهایی برای اطمینان از دریافت کافی منابع در آینده انجام دهد.

نتیجه‌گیری

رابطه‌ی انرژی روسیه-اتحادیه‌ی اروپا بسیار پیچیده بوده و نتیجه‌ی تأثیر متقابل عوامل مختلفی است که مهم‌ترین آنها عوامل ژئوپلیتیک، عوامل اقتصادی و عوامل وابسته به انرژی هستند. از عوامل اصلی که تأثیری منفی بر روابط روسیه-اتحادیه‌ی اروپا دارند و می‌تواند همکاری در زمینه‌ی انرژی را بین آنها محدود کند می‌توان به تفاوت در میزان وابستگی به یکدیگر (وابستگی متقابل نامتقارن^{۱۱})، علایق و اهداف ناهمسو در سیاست‌های انرژی، تهدیدات موجود برای امنیت تأمین منابع انرژی اتحادیه‌ی اروپا توسط روسیه شامل سرمایه‌گذاری ناکافی در زمینه‌ی اکتشاف منابع جدید و افزایش مصرف و تقاضای داخلی^{۱۲} انرژی در روسیه و در نهایت سیاست عدم تمرکز صادرات انرژی روسیه و امکان بروز اختلال در تأمین انرژی به اتحادیه‌ی اروپا اشاره کرد. همچنین اقدامات اتحادیه‌ی اروپا برای اطمینان از عملکرد مؤثر بازار داخلی، عدم تمرکز در واردات به کشورهای عضو و ساختن مسیرها و خطوط لوله‌ی جدید انتقال می‌تواند اهداف صادرات نفت و گاز روسیه را به خطر بیندازد. ■

کشورهای عضو و کاربردهای گاز وارداتی با خبر کند. این مورد برای روسیه در هنگام تصمیم‌گیری در مورد تخلیه‌ی منابع، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و نقش آن در بازار گاز اتحادیه‌ی اروپا از اهمیت زیادی برخوردار است. این اتحادیه همچنین باید از توانایی روسیه در تأمین طولانی مدت گاز اطمینان داشته باشد. در این خصوص اتحادیه‌ی اروپا تمایل دارد روسیه را در بخش بالادستی، در محیط سرمایه‌گذاری رقابتی و بین‌المللی مشاهده کرده و سرمایه‌گذاری بیشتر و پایدار به روسیه را تسریع بخشد. در نتیجه اتحادیه‌ی اروپا باید بتواند وضعیت برنامه‌ها و تصمیمات مربوط به منابع گازی و توسعه‌ی زیرساخت‌های روسیه را با در نظر گرفتن تأثیرات آنها بر تأمین گاز آینده‌ی این کشور به خود رصد کند. البته ریسک‌های فعلی و آتی بسیاری در روابط گاز روسیه و اتحادیه‌ی اروپا وجود دارد. کاهش سطح این ریسک‌ها به میزان قابل قبولی نیازمند شناسایی آنها و پیشنهاد راه‌حل‌ها و روش‌هایی برای کاهش آنهاست. روسیه باید در نظر داشته باشد که کاهش تقاضای گاز در اتحادیه‌ی اروپا در سال‌های آتی مسأله‌ای دائمی و غیرموقت است و اینکه برخلاف کاهش مورد انتظار در تولید گاز داخلی، تقاضای گاز اتحادیه‌ی اروپا تا سال ۲۰۳۰ از میزان آن در سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۲ بیشتر نخواهد بود. همچنین سهم بازار روسیه می‌تواند در اثر رقابت دیگر تأمین‌کنندگان گاز و دیگر منابع انرژی تحت تأثیر قرار گیرد. ممکن است اتحادیه‌ی

پانویس‌ها

1.emad.tahmoures@gmail.com	7.Oral-Volga
2.Organization for Economic Cooperation and Development	8.Diversification policy
3.Light tight oil	9.Liquefied Petroleum Gases (LPG)
4.International Energy Agency (IEA)	10.LNG
5.Diesel Oil	11.Asymmetrical Interdependence
6.Western Siberia	12.Domestic

منابع

- [1] Bilgin, Mert, "Energy Security and Russia's Gas Strategy: The Symbiotic Relationship between the State and Firms", *Communist and Post-Communist Studies*, 2011, Vol. 44, No. 4, 119127-.
- [۲] آجیلی، هادی و زارع، مهناز: "جایگاه ترکمنستان در چشم‌انداز انرژی اتحادیه‌ی اروپا"، فصل‌نامه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز، شماره‌ی-۹۲، زمستان ۱۳۹۴
- [3] US Energy Information Administration, Available at: <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=RUS>
- [4] EnergyInformation Administration (EIA), (2016), Available at:http://www.eia.gov/forecasts/ieo/nat_gas.cfm, 102016/05/.
- [5] Badykova, Najia (2016), "Eu's Southern Gas Corridor Still Lacks Strategic Approach, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program", Available at: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13347-eussouthern-gas-corridor-still-lacks-strategic-approach.html>, Accessed on: 72016/06/.
- [6] U.S. Energy Information Administration (EIA), "World Energy Outlook, New Policies Scenario", 2011, 69-.
- [7] U.S. Energy Information Administration (EIA), "worldwide look at reserves and production", *Oil and Gas Journal*, December 1st, 2014, 2728-.
- [8] Russia's Energy Profile: "Analysis of the World's Largest Crude Oil Producer", <https://emergingequity.org/2015>.
- [9] Roadmapof EU-Russia Energy Cooperation until 2050, March 2013, p11.
- [۱۰] ایلخانی‌پور، علی و بهرامی، سمیه: "تأثیر عامل انرژی بر روابط روسیه و اتحادیه‌ی اروپا"، فصل‌نامه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز، شماره‌ی-۸۱، بهار ۱۳۹۲
- [11] Paillard, Christophe-Alexandre, "Rethinking Russia: Russia and Europe's Mutual Energy Dependence", *Journal of International Affairs*, 2010, Vol. 63, No. 2.
- [12] Roadmapof EU-Russia Energy Cooperation until 2050, March 2013, p 13.